

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' שבוע של פסח י"א ניסן תשע"ט,
מאמר שבועי, בעניינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

ליל שימורים'

ליל המשומר ובא מן המזיקים

לשון הפסוק (שמות פרק יב פסוק מב) ליל שְׁמִרִים הוא
לד' להוציאם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הוא הַלֵּילָה הַזֶּה לַד', שְׁמִרִים
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם.

הגמ' (פסחים קט:) שואלת איך תקנו רבנן לשנות ארבע
כוסות בליל הסדר, הרי יש סכנה בשתיית זוגות? אמר רב
נחמן, אמר קרא (שמות פרק יב פסוק מב) ליל שְׁמִרִים - ליל
המשומר ובא מן המזיקין. בהמשך הגמ' מתרצת באופנים
נוספים. עוד מבואר בגמ' (ראש השנה דף יא:) רבי יהושע
אומר: בניסן נגאלו, ובניסן עתידין ליגאל. דאמר קרא ליל
שְׁמִרִים - ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית. - ואידך:
לילה המשומר ובא מן המזיקין.

מצינו בפוסקים כמה פרטי דינים להלכה, מכח המציאות
המופלאה של ליל שימורים - המשומר מן המזיקים.

1. קריאת שמע שעל המיטה

כתב המהר"ל (מנהגים סדר ליל שני של פסח עמוד קכג)
בליל פסח יקרא אדם בפני מטתו, ברכת המפיל חבלי שינה
וקריאת שמע, אך שאר פסוקים שאומרים להצלה מהמזיקין
לא צריך, כי ליל שימורים הוא משומר ובא מן המזיקין. וכן
נפסק ברמ"א (סימן תפא סעיף ב) ונוהגים שלא לקרות על
מטתו רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר
לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין. והביא
המגן אברהם (סימן תפא ס"ק ב) בשם מהר"ל, ונפסק
במשנ"ב (ס"ק ד) שצריך לומר ברכת המפיל.

וכתב במחצית השקל (ס"ק ב) יותר מקריאת שמע
והמפיל, אין ראוי לומר, דהוי לשמירה, ונראה שאינו מאמין
חס ושלום לדברי חכמינו ז"ל שהיא ליל שמורים.

מאידך דעת הבן איש חי (פרשת צו אות לח), הובא בכף
החיים (סימן תפא ס"ק יג), שצריך לומר קריאת שמע על
המטה עם הפסוקים הנוהגים בכל הלילה כסדר רבינו האר"י
ז"ל, ואם הוא ער עד אחרי חצות יאמר קריאת שמע קצת לפני חצות. ושאלו את הגר"ר חיים קנייבסקי שליט"א
כיצד נהגו החזו"א זצ"ל והסטייפלער זצ"ל, וכיצד הוא נוהג, והשיב 'ככל הלילות' (אליבא דהלכתא חלק פח עמוד צו
סוף טור ג).

2. לא לנעול את הדלת

המהר"ל (מנהגים סדר ליל שני של פסח עמוד קכג), הובא במגן אברהם (סימן תפא ס"ק ב) מוסיף וכותב, ומטעם
זה שליל פסח משומר מן המזיקים, אין נועלים דלתות הבתים בברית חזק כמו שעושין בשאר הלילות, כי עיקר
האמונה לבטוח בשמירת הקדוש ברוך הוא, וגדול האמונה והכל לשם שמים.

משיב כהלכה

בגדוד זה מופיע שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא.
התשובות הנכונות יישלחו בפרט האפשר בגיליון הקרוב.
כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נבחר להנצחת
(התגובה על דעת רבני המגן)

הפרס השבוע: 100 ₪

שאלה: שאלה: מה מוקד המנהג לומר בציבור 'שירת
הים' בליל שביעי של פסח? ומה העניין לומר דוקא בחצות
הלילה, הרי הים נבקע באשבורת הבוקר?

תחלקו מפרשי התורה מתי נקרא ים סוף, ראה רש"י (שמות
ט"ז יד פסוק כד),
ואור החיים (פסוק
כ"א), ורבינו בחיי
(פסוק ה).

כתב
בסוד
ושורש
העבודה
(שער ט')
המנהג
המיוחד
לחיות
העולם
ולקדוש
שירת הים.

תשובה: ניתן להעביר עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה חתום ואו"י
יום ראשון חתום להנצחת המנהג בפרט פירוש המשיב וזהו, כלומר, מסמך
לסדר) באמצעות האמצעים הבאים: 02-5277060-4
בטלפון 02-5277060-4
בפומבית (דרכים מלווה) קטן 'מגן המשיב'
היבט 'מגן המשיב' בחור 'קול המשיב', ישיבת מדר ירושלים
במספר מספר 02-5277060-4
בבטל 0047867@gmail.com

פרס ה' חילו

המדור השבוע נודב לזכות התורם החשוב
שליט"א להצלחה בפעולותיו החשובות
שם הזוכה בהגרלת הגיליון הקודם (211) על
סך 100 ₪ האנדר החשוב רבי שמעון כהן שליט"א
'ישיבת רינה של תורה' כרמיאל

טעם נוסף, מבואר בספר **המנהיג** (לראב"ן הלכות פסח סימן ב), **ובאור זרוע** (חלק ב סימן רלד), מנהג בכמה מקומות שאין נועלים החדרים שישנים בהם בליל הסדר משום שהוא 'ליל שימורים', ובשכר האמונה אנו זוכים לגאולה. וכן כתב **באורחות חיים** (סדר ליל הפסח אות לז, וכעין זה בספר **מעשה רוקח** דף יט), וז"ל 'מנהג בכמה מקומות שאין נועלין שם החדרים שישנים שם בלילי הפסח, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, דכתיב ליל שמורים הוא לה' לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית, ואם יבא אליהו ימצא הפתח פתוח ויצא לקראתו מהר'.

סמך לדבר, **מהירושלמי** (כתובות פרק יב הלכה ג), שר' ירמיה צווה קודם מותו שיקברוהו לבוש בבגדים חשובים, עם נעלים ברגליו, ומקלו בידו, מושכב על צדו, כדי שיהיה מוכן להתעורר ולעמוד בביאת המשיח, בתחית המתים, והכל לחזק שורש האמונה בתחית המתים.

רבי יעקב עמדין (בסידור בית יעקב שער הקרבן) מביא עדות, שבזמן הבית אין שער משערי ירושלים שינעל הדלת בליל הפסח, מפני כבוד העוברים והשבים כי רבו.

ומסיים המגן אברהם, 'היכא דשכיח הזיקא לא סמכינן אניסא' וכתב **בשולחן ערוך הרב** (סימן תפ סעיף ה) שהמנהג בקצת מקומות לא לנעול את הדלת משום 'ליל שימורים', אבל במקומות שמצויים גנבים אין לסמוך על הנס, וכן כתב **בחק יעקב** (סימן תפ ס"ק ד) שאין נוהגין להניח הפתח פתוח, כי שכיח הזיקא דגנבים. **בהליכות שלמה** (פרק ט ארחות הלכה 399) מובא כי בבית **הגרש"ז אויערבאך** זצ"ל לא נעלו את הדלת בליל הסדר. ומנהג **הג"ר חיים קנייבסקי** שליט"א לנעול מנעול אחד פחות בליל פסח (שיח הפסח קנא).

המפחד שיכנסו גנבים: לגבי אדם שמפחד שמה יכנסו גנבים לביתו, אם מותר לו לנעול, או שזה 'חסרון באמונה'? לכאורה מותר לו לנעול, ואין כאן 'חסרון באמונה', כי אינו איסור לנעול, אלא מנהג טוב שהוזכר בקדמונים והובא במג"א, אבל במשנ"ב לא הוזכר כלל, ועוד שבדרך כלל הפחד הוא מחמת שמצויים גנבים, ובמקום ששכיח היזק יכול לנעול כדרכו, ומכל מקום טוב יעשה אם ימעט בנעילה קצת, להראות שהוא 'ליל שימורים', ועוד שענין זה לא לסגור את הדלת תלוי בכל אחד לפי דרגתו, להראות ולחזק את האמונה, ואם מפחד ומחמת כן לא ירדם בלילה, מוטב שינעל כדרכו מאשר שלא יישן מרוב פחד, כי יסודו חיזוק באמונה למי שעומד בדרגה זו!

3. שומר כסף חבירו, חייב לנעול הדלת!

נשאל **הג"ר יצחק זילברשטיין** שליט"א (חשוך חמד בבא מציעא דף צג.) על מעשה באחד שהפקידו אצלו פקדון בביתו והיה שומר חנם, ובליל הסדר לא נעל את ביתו, ונגנב הפקדון, האם פטור מלשלם כיון שלא פשע, שהרי נהג כדברי המהרי"ל, או שמא חייב לשלם מצד שפשע במה שלא נעל את ביתו?

והביא את תשובת חמיו **הג"ר יוסף שלום אלישיב** זצ"ל, שדברי המהרי"ל הם ענינים רמים ונשגבים, ואמורים לכל אדם שכן ינהג בביתו, בכל מה ששייך לו, אבל כשמחזיק פקדון של חבירו, אסור לו לנהוג כן בלי הסכמה מפורשת של המפקיד, ואם נהג כן ללא הסכמת המפקיד ונגנב הפקדון, חייב לשלם כיון שפשע בשמירתו, ובפרט במקום שמצויים גנבים, כמפורש במג"א לגבי מקום שמצוי בו היזק, שאין סומכים על הנס ונועלים את הדלת. וכן השיב **הג"ר ניסים קרליץ** שליט"א (חוט שני ראש השנה יו"כ עמוד תיג) ליל שימורים הוא כלפי עצמו ולא כלפי אחרים, כי שם צריך שמירה מעולה. עכ"ד. ואם כן, רק אם התנה בפירוש עם המפקיד מראש שאינו נועל את הדלת בליל הסדר, רשאי לא לנעול.

4. שפוך חמתך...

כתב **הרמ"א** (סימן תפ סעיף א) יש אומרים שיש לומר שפוך חמתך וכו' לפני 'לא לנו' ולפתוח את הפתח, כדי לזכור שהוא ליל שמורים, ומוסיף **המשנה ברורה** (ס"ק י) ואין מתייראין משום דבר. ומסיים הרמ"א ובזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך חמתו על המכחשים בהשם, וכן נוהגין.

ותמה **הבית הלוי** (שמות פרק יב פסוק יג) הרי מן הראוי, לעשות את הסימן הזה שהלילה הוא ליל שימורים בתחילת הסדר, כשאומר 'כל דכפין ייתי וייכול' ומזמין את האורחים, ולא עתה אחרי ברכת המזון שכבר אכלו כולם? ותירץ, שבא לרמז כאן דבר חכמה לתינוק, שהרי בשעה ששותים כוס רביעי, יהיה למסובין קושיה, מדוע שותים ארבע כוסות ולא חוששים למזיקים משום 'זוגות', ולכן פותחים את הדלת להראות שהוא ליל שימורים ואין בו חשש זוגות כמבואר בגמ'. כעין זה כותב גם **החת"ס** (בהגהות לשו"ע סימן תפ סעיף א), והוסיף שלכן אומרים 'שפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך', שאנו אומרים למזיקים שיתגרו בגויים ולא בנו, על דרך המבואר בגמ' (מגילה דף ג.) 'עייזי דבי טבחי שמיני מינאי', (שאומרים למשחיתים שיש בבית המטבחים עיזים יותר שמנות ממנו, ושילכו להזיק אותם).

5. זהירות מהמזיקים בליל פסח

שני דברים נפלאים הראני **הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים;

'כל דכפין' בארמית: בספר **מושב זקנים** על התורה (שמות יב מב), ובשבולי הלקט (סדר פסח סימן ריח, בטעם השני) פירשו את הטעם למה שאומרים בהגדה את הפיסקא 'הא לחמא עניא' 'כל דכפין ייתי ויכול', בארמית ולא בלשון הקודש, כי המזיקים מדברים רק בלשון הקודש ואינם מבינים ארמית כמבואר בגמ' בחגיגה (דף טז). שהשדים דומים למלאכים בשלשה דברים, ואחד מהם הוא שמדברים בלשון הקודש כמלאכי השרת, ואם ישמעו המזיקים שכל מי שרעב יבוא ויאכל, הם עלולים לבוא כולם יחד ולקלקל את הסעודה ולהזיק, ולכן מזמינים את האורחים בארמית בשביל שלא יבינו. ושואלים על כך, שהרי הלילה הזה משומר מן המזיקים ומדוע חוששים שהם יזיקו? ותיירץ במושב זקנים, שאמנם הם אינם רשאים לבוא מעצמם ולהזיק, אבל אם מזמינים בלשון הקודש את כל מי שרוצה, גם הם יכולים לבוא, ולכן אומרים בלשון תרגום שלא יבינו.

מים אחרונים: בספרי המפרשים מבואר כמה סיבות, מדוע לא הזכירו בין חמישה עשר סימני הסדר בהגדה של פסח, גם 'מים אחרונים', וכתב על כך **בהגדה של פסח פרדס יוסף החדש** (סימן תרכה) טעם חדש, על פי המבואר **בזוהר הקדוש** (פרשת תרומה דף קנד:), והובא **בכף החיים** (סימן קפא ס"ק א), שיסוד ענין מים אחרונים הוא לתת לחיצונים חלק מהסעודה, ואם כן בליל הסדר שהוא משומר מן המזיקים, לא צריך לתת להם את חלקם, לכן לא קבעו סימן מיוחד בין סימני הסדר למים אחרונים.

6. מעין שבע

מבואר ב**שו"ע** (סימן תפז סעיף א) וב**משנ"ב** (ס"ק ט) אם חל ליל פסח בשבת (כמו השנה - תשע"ט), אין אומרים ברכת 'מעין שבע', כיון שהיא נתקנה להגן מן המזיקים, כמבואר ברש"י (שבת דף כד:): שבת הכנסת שלהם היה מחוץ ליישוב, וחששו שמא יאריך אדם בתפילתו אחרי שכולם יצאו מהתפילה ויחזור מבית הכנסת ליישוב לבדו ויסתכן, לכן האריכו את תפילת הציבור בברכת 'מעין שבע', אבל פסח הוא ליל שימורים, ולכן לא אומרים בו מעין שבע שאין חשש שיסתכן. אכן **בטור** הביא מחלוקת **ראשונים**, האם צריך לומר ברכת 'מעין שבע' בליל ראשון של פסח שחל שבת, ואפשר לפרש את שיטת המחייבים, על פי דברי המג"א שבמקום ש'שכיח הזיקא', אין סומכים על כך שהוא ליל שימורים.

וכתב **בדעת תורה** (סעיף א ד"ה ונראה) אם טעה והתחיל ברכת 'מגן אבות' וכבר אמר ברוך אתה ה', יסיים את ברכת מגן אבות עד הסוף, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ויסמוך על דעת הרמ"ע שגם בליל פסח אומרים מעין שבע. מאידך דעת הג"ר **שריה דבליצקי זצ"ל** (מוריה גיליון כב) שלא ימשיך ברכת מגן אבות, אלא ימשיך תכף במקומו ברכת ההלל. ואם אמר עוד תיבות מלך העולם, אחרי ברוך אתה ה', שכבר אינו יכול להמשיך ברכת ההלל, יסיים ברכת מעין שבע ללא החתימה.

6. ביטוח חיים?!

במהלך ההיסטוריה אירעו גם צרות בליל הסדר, בשנות הביניים היו 'עלילות דם' בלילי פסחים, והגויים היו עושים פרעות ביהודים, והוציאו דיבה שהיהודים מכניסים דם של ילדים נוצרים בתוך המצות. ונשאלת השאלה הרי ליל פסח הוא ליל שימורים, המשומר מן המזיקים וכיצד יתכן שבאותו המועד יש פרעות וצרות?

מספר החיד"א (בספרו שמחת הרגל, דבש לפי ערך ל אות יב) בזמן מורנו רבי חיים ויטאל זצ"ל, בליל ראשון של פסח היה אדם אחד שנעשה צולע, ושאלו תלמידי רבי חיים ויטאל את רבם, הרי התורה הבטיחה 'ליל שימורים הוא', ואיך אירע לאדם זה נזק בליל התקדש חג?

וענה להם רבי חיים ויטאל וגילה סודו, שאותו אדם עבר עבירה באותו לילה, ועל כן באה אליו הצרה הזאת, כי ליל שימורים הוא דווקא למי שאינו חוטא בלילה הזה, אך אם מתנהג כהרגלו בכל השנה, וגם בליל פסח הוא עובר עבירות, לגביו אינו ליל שימורים.

על דרך הסוד, מתרץ הג"ר **יצחק מאיר מורגנשטרן** שליט"א (ים החכמה ברכות דף מ.), כי בליל פסח בו התחילה גאולתנו בחיצוניות, יש עלינו שמירה גדולה, אבל אנחנו צריכים רחמים גדולים בפנימיות, ומהטעם הזה אומר **האריז"ל** שיש להביא מלח לשולחן אף בליל פסח, והכתב **סופר** מחדש עוד יותר, שהמלח בליל פסח הוא יותר חיוב מכל השנה, כי בפנימיות של הגאולה צריך עוד יותר רחמים והמתקה יותר גדולה, כעין הענין שצדיקים גדולים צריכים רחמים יותר מכל העולם.

הרב יעקב ישראל פוזן הי"ו בהגדה החדשה 'בצלו חמדתי' (עמוד ז), מביא ששאלו את הגראי"ל **שטיינמן** זצ"ל, כיון שליל הסדר הוא ליל שימורים, איך יתכן שארעו לעם ישראל אסונות גדולים בליל פסח, כמו הפגוע הנורא בליל הסדר שנת תשס"ב במלון 'פארק' בנתניה, שבו נרצחו שלושים איש שהסבו לשולחן הסדר במלון, וכידוע היה זה אחד מהפיגועים הגדולים במספר ההרוגים, רח"ל?

והשיב, שליל שימורים הוא רק מן המזיקים כמו שדים ורוחות וכדומה, כמבואר בגמ' שאין חשש בזוגות, אבל אינו ליל שימורים מרוצחים ופראי אדם. על דרך זה אמר הגראי"ל (הגדת אהלי תורה עמוד 648) שליל שימורים היינו רק מן המזיקים ולא מן הגנבים, אבל לגבי גנבים הוא ככל הלילות.

והוסיף הגר"ל, ביחס לעצם הדברים, עלינו להתבונן בפקחות ובתבונה, לפני שמעלים שאלות מסוג זה, וכי אנו כבר עשינו את כל המוטל עלינו בשלימות, שאנחנו עוד באים בטענות? הרי להיפך, צריכים לרקוד משמחה על כך שבורא עולם שומר עלינו, והמצב לא יותר גרוע.

על כך אומר הנביא (מלאכי פרק ג פסוק ו): **כִּי אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יִעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, ופִּירַשׁ הַרְדִּיק שמהגוים לא נשאר זכר, אבל ישראל אף שנענשתם גלות ויסורים בעוונותיכם, לא כליתם, ובאחרית הימים תשובו למעלתכם. ואם כן, בושה תכסה את פני השואלים, וכי הם עשו את כל המוטל עליהם, וכי פלא הוא שמדת הדין נמתחה!?**

ואמר הגר"ח קנייבסקי שליט"א (הגדת אהלי תורה עמוד 648) שלפי זה מובן מה שכתב הרוקח, שהסיבה שבועז ישן בגורנו בליל פסח הוא לשמור מן הגנבים כמבואר במדרש, ושואלים עליו שהרי הלילה הזה הוא 'ליל שימורים'? ולפי דבריו אין קושיה, כי ליל פסח שמור רק מן המזיקים, אבל לא מן הגנבים. ובספרו **טעמא דקרא** (רות פרק ג אות ז) הקשה הגר"ח מדוע הוצרך בועז לשמור מגנבים הרי ליל פסח היה והוא ליל שימורים המשומר מן המזיקים, ותירץ על פי דברי המג"א שאם 'שכיח הזיקא' כן צריך לשמור מן הגנבים, ולכן בועז הוצרך לשמור מגנבים. וזה דלא כתירוצ' הנ"ל.

סיכום הגיליון:

7. דינים העולים

ליל שימורים: ליל פסח משומר ובא מן המזיקים, ולכן אין חשש בשתיית זוגות, ואומרים רק קריאת שמע שעל המיטה וברכת המפיל, אך אין קוראים את הפסוקים לשמירה מן המזיקים. ויש שאומרים גם הפסוקים כמו בשאר לילות.

נעילת הדלת: אין נועלים את הדלת בליל הסדר לחזק האמונה, במקום שמצוי היזק אין סומכים על הנס ונועל כדרכו, ולכאורה אם מפחד מותר לו לנעול כדרכו. אם יש לו ממון חבירו בביתו חייב לנעול את ביתו כדרכו בשאר לילות. ורק אם התנה שאינו נועל בליל הסדר, רשאי לא לנעול.

שפוך חמתך: מנהג ישראל לפתוח את הדלת באמירת שפוך חמתך, להראות שאנו מחכים לביאת אליהו הנביא זכור לטוב במהרה בימינו.

מעין שבע: בליל פסח שחל בשבת, אין אומרים ברכת מעין שבע שנתקנה להגן מן המזיקים. אם טעה והתחיל ברכת מגן אבות יסיים את הברכה, ויש אומרים שלא יגמור את הברכה, אלא יאמר במקומו ברכת ההלל.

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

**הגיליון הוקדש לע"נ
נתן נטע ב"ר אהרן
זצ"ל ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח על ידי בני
המשפחה שליט"א**

הנושא לשבוע הבא;

מנהג אמירת שירת הים בחצות הלילה
אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

**זכות הופעת הגיליון
לעילוי נשמת איש יקר
וצדיק משמח אלקים ואדם
הרב החסיד רבי אברהם בן
רבי בן ציון קלצקין זצ"ל
נלב"ע יום ראשון פרשת
תזריע כ"ד אדר ב' תשע"ט,
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח על ידי בני
המשפחה שליט"א**